de kraam niet wel afloopt, daar uit onstaan dan geduurige kwellinge. Soo de stonden niet schieten, sal men die bevorderen. Uit andere deelen komende, is de beste middel, te herstellen.

De *Spir. salis armoniaci* heb ik met groote vrugt gebruikt, alleen met onder de neus te houden.

VII. In de LEVENS-WET moet men zagt verterende kost gebruiken, die de maag niet verzwaren, een goede fransche wyn is best.

VIII. HOOFD-STUK.

Uteri inflammatio & ulcus, ontsteking en verswering der baar-moeder.

I. BEPALING de ontsteking't zy in wat deel de selve ontstaat, is een verstopping, van dikke vogten, met hitte, vergrooting des deels, roodheid, dikwyls met een koors, en andere toevallen meerverzelt.

II. ONDERSCHEID. Zy beslaat de Baar-moeder geheel, of ten deele: zy is of in de binnenste of buitenste vliesen, in klieren, in de moeder zelfs of in de schede. De oorsaken verschelen't zy datse komen van binnen, uit stil staande vogten; 't zy uiterlyk, uit vallen, slagen, stoten, &c. De byvallen geven ook onderscheid in groote of kleinte der ziekte, enz.

III. TEIKENEN. De ontsteking van een moeder is qualyk te onderscheidé met die van vaten en vliesen.

Dog het blykt, wanneer men de vinger in de mond der scheede in brengt, dat deselve zeer heet is: Dezelve is ook meerder gesloten, en binnen waarts getrokken, ook isse rood, met adertjes beset: daar is een groote brandende koors, in welke de buiten deelen dikmaals koud zyn, en somwyls heet, met geduurige grillinge; de tong is dikmaals droog en swart, waar-

by komen dorst, waken, b iten-sinnigheid, onrust; de borsten zyn zomwyls opgeblazen en het hoofd doet zeer; de pyn is het heele lighaam door, van de liessen tot de ribben, middel-schot, ribbe-vleis, met moejelyke adem, soo dat de zelve somwyls een zyde-wee gelykent; hier by komen braken, walgen, hik, geen pissen, geen afgang: kleine pols, in 't eerst harder, flauwten, kouw aen de uiter-deelen, sweet aan 't voorhoofd: zo dezelve veretteren wil, zyn de toevallen grooter, welke verminderen, wanneer de etter gemaakt is.

IV. De OORZAKEN zyn een stilstand of buitenvating van *lympha*, gyl, of wei, welke de vliesen prikkelen, trekken, doen opswellen, het bloed in zyn loop doen stutten, aldaar broeyinge maken, en groote pyn.

De pyn koomt of uit de stoffe die daar is buiten gevaat of door aandringende bloed, welke daar niet vrijelyk kan door *loopen*, *rood werden*, pyne en hitte maken.

Het bloed verby dese vuile stoffe geduurig loopende besmeurt de gansche bloed-zee, waar door de gyl verdervende, geduurig koorsige broeijingen ontstaan. Siet van de geswellen verder in myn *Chirurgie* en *Institutie*.

De 't zamen hang der vliezen en zenuwen maken by na pyn in 't gantsche lighaam, waar dooralle deelen haar bewegingen als om ver gestooten werden.

Uiterlyke oorzaken konnen zy staan, vallen, stooten, koude logt die de stonden wederhoud. onmatigen arbeid, te veel t' samenkomst, moejelyke baring, qualyk handelen van onvoorzigtige vroedwyven, enz.

V. VOORSEGGING. Deze ziekte is zeer gevaarlyk, ja doodelyk; voornamelyk in beswangerde. Zy verandert ligt in een versterving, verteeringe

ringe, of knoetsgeswel: 't is beter te *discutieren* of te verdryven dan te *suppureren* of veretteren; want na e en verettering komt een vuil en langduurig sweeren, met een teerende koors of waterzugt. 't Is beter dat de etter in de moeder druipt, dan in den onderbuik, waar van ik een ellendig voorbeeld in mijn eerste lydster 1674. zijnde een Adelijke Vrouw tot *Leeuwarden*, gesien heb; want de darmen waren t' eenemaal verswooren, waar na de dood moest volgen.

VI. AANWYS. Men zal het verdikte en verstopte bloed verdunnen; de stoffe, die vast is blyven zitten, verdryven: of tot etter veranderen, en uitlosen.

VII. GENESING. Zagte darm-suiveringen kan men ingeven van *Cassia fistula*, *manna*, *pruimen*, *Lenitivum*, *Cremor Tartari*, *&c.* Is de buik hardlyvig, moet men darm-speuringen zetten.

Schiet dit volgende mengsel in de lyf-moeder.

℞. *Aq. Coctæ. unc. decem.*
Camphoræ, *drach. sem.*
Spir. sal. armon. *gutt. sex.*
M. F. injectio.

Dit sal eerst groote hitte veroorsaken, maar daar na verkoelen. Op de buik en schaameldeelen kan men doeken leggen en in het selve vogt nat gemaakt.

Of men gebruikt *Kermelle*, *Lavendel*, *Meliloten*, *Sali*, *Pulegium*, *Artemisia*, *Anethum*, &c.

Wanneer deselve veretteren wil, moet men verzagtende dingen gebruiken, als *Malva*, *Althæa*, *Beta*, *Parietaria*, *Violaria*, *Camomill*, *Mililot*, *sem. Lini*, *Fœnigræci*, *Caricæ*: zmeert met een kooksel van *Plantago*, *Aristolochia Millefolium*, *Ruta*, *salvia*, *Rosa Rubr.* *Aloës*, *Myrrha*, &c.

Onder

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-145769-p0352-5 DFG

Onderwyl mag men wel eenige *diuretica* gebruiken onder de wonddranken gedaan; als

℞. Fol. Veronicæ,
Alchymillæ,
Virgæ aureæ,
Petroselini,
Chærefolii àà *Man. unum.*
Coq. ex aq. ad. *unc. viginti. col. adde.*
Ocul. cancri, *drach. tres.*
Elix prop. P. *drach. duas.*
M. F. potio.

Het etter uitgelooft en gezuivert zynde, moet men de opening ofte gesweer heelen, met dranken en inspeutingen van Rad. *symphyti majoris*; *Succ. hypocistid*, *Terebinthina*, *Lithargyrium*, *Sarcocolla*, *Tutia*, &c.

Men zal zig van hitzige spys en drank onthouden; item, van te veel arbeid en vermoeitheid.

XI. HOOFD-STUK.

Knoets-geswel in de Moeder.
Uteri scirrhus.

I. Wanneer eenig geswel koomt te verharden, 't zy uit te sterke, soo genaamde *repellentia* of te rug dryvende dingen, of dat daar by eenig buiten-gevaar bloed is, verhard, word die een *scirrhus* of *knoets-geswel* genoemt.

II. Teikenen. Men voelt een hard geswel, sonder pyn, 't welk niet wyken wil; de stonnen gaan niet af, ten minsten minder, maar daar na komen dik-